JÓZEF MADALSKI

Wrocław

Nowe stanowiska *Gagea spathacea* (Hayne) Salisb. we wschodniej części Europy środkowej.

*New posts of Gagea spathacea (Hayne) Salisb. in the
Eastern Part of Middle Europe.*

W notatce tej autor podaje 21 nowych stanowisk *Gagea spathacea* oraz wyniki obserwacji poczynionych nad jej występowaniem w zespole *Querceto-Carpinetum* we wschodniej części Europy środkowej.

Spisy florystyczne robione były bez stopnia pokrywania i towarzyskości, ale jedynie na tych powierzchniach jakie zajmowała *Gagea spathacea*. Porównane ze sobą przy pomocy metody statystycznej Prof. C z e k a n o w s k i e g o, utworzyły ze spisów mających ze sobą ponad 45% podobieństwa dwa wyraźne kwadraty na przekątni diagramu współczynników podobieństwa. Po dokładnym rozpatrzeniu warunków ekologicznych oraz charakteru grupowania się roślin w obu kwadratach autor uznał je za dwie facje zespołu *Querceto-Carpinetum* i nazwał je: I. *Carpineto-Quercetum ficariosum* i II. *Querceto-Carpinetum oxalacetosum*. Chcąc porównać te dwie facje ze sobą autor obliczył stałość *) i w ten sposób uzyskał tabele facyj zespołu *Querceto-Carpinetum*. Porównując te facje ze sobą, wysnuł następujące wnioski: 1. że facja I. *Carpineto-Quercetum ficariosum* jest znacznie uboższa w gatunki niż facja II. *Querceto-Carpinetum oxalacetosum*, co spowodowane jest niższym pH w podłożu, jak na to wskazują gatunki gleb kwaśnych *Carex pilosa* Scop. i *C. brizoides* L., 2. że gatunki budujące te dwie facje (t. j. te których

*) Stałość jest to częstość występowania danego gatunku w spisach danej facyj wyrażona w %/‰.

udział, przynajmniej w jednej z dwu facyj, wyraża się stałością III — V = 40 — 100% występowania w spisach) można podzielić na dwie grupy gatunków, a mianowicie: 1. gatunki wspólne, 2. gatunki predylekcyjne. *Gatunków wspólnych* obu facjom jest mniej niż predylekcyjnych, a i u nich zaznacza się predylekcyjność w stałości t. zn. częstsze występowanie w jednej lub drugiej facyj. Na ich czoło wysuwają się dwa gatunki: *Anemone nemorosa* L. i *G. spathacea*. Oba znajdują bardzo dobre warunki rozwoju w obu facjach. Różnica jaka zachodzi pomiędzy nimi jest tego rodzaju, że *A. nemorosa* występuje także i w innych zespołach, podczas gdy *G. spathacea* jest gatunkiem rosnącym wyłącznie w opisanych tu facjach, gdyż poza nimi nigdzie jej autor w innych zespołach nie widział. Gatunkami predylekcyjnymi nazwał autor gatunki takie, które znajdują lepsze warunki rozwoju w jednej facyj, zaś w drugiej albo w ogóle nie występują, albo też udział ich w budowaniu facyj jest niewielki i nie osiągają one nawet 40% stałości i te nie zostały na tabeli facyj zaznaczone.

Wyróżnione facje występują w małych nieckach płaskiego terenu lub w słabych rynienkach ściekowych, gdzie poziom wody gruntowej nie ulega zbyt dużym wahaniom w czasie okresu wegetacyjnego, a ilość próchnicy w glebie i stopień pH daje warunki do wytworzenia się wyróżnionych facyj.

Na naszych terenach *G. spathacea* rzadko kwitnie, a prawie wcale nie owocuje, mimo to odszukanie jej w terenie oraz oznaczenie możliwe jest przy zastosowaniu metody socjologicznej i przez posługiwanie się podanymi poniżej cechami dla niekwitnącej rośliny.

Dzięki takiemu wyłącznemu przywiązaniu do wyróżnionych facyj zespołu *Querceto-Carpinetum* dość łatwo odnaleźć *G. spathacea* w terenie z chwilą odnalezienia jednej z opisanych facyj, gdyż ma ona właściwość masowego występowania na stanowisku na którym rośnie. Jest to spowodowane silnie rozwiniętą zdolnością wegetatywnego rozmnażania się. Odszukawszy więc jedną z facyj należy szukać za okazami kwitnącymi lub niekwitającymi, a jeśli i tych nie ma, to kopać za cebulami. Podczas okresu wegetacyjnego poznać można w stanie niekwitającym po długich równowąsko-sznurkowatych liściach, które ujęte w palce i okracane wzdłuż swej długiej osi robią wrażenie zupełnie okrągłych. Podobne liście mają co prawda młode cebulki *G. minima* Ker. jednak u tej liście są znacznie cieńsze i krótsze, a różnice łatwo

uchwycić przez obejrzenie wykopanych cebulek. U *G. minima* bowiem cebulka okazu niekwitnącego ma zawsze tylko jeden liść i to bez względu na jej wiek, oraz z cebuli głównej wystaje z pomiędzy starych brunatnych łusek przyrośnięta do niej jedna mała biała cebulka. U *G. spathacea* natomiast, zwłaszcza starsze cebule okazów kwitnących i nie kwitnących, mają zawsze dwa sznurkowate liście, cebula jest większa, więcej wydłużona i w nasadzie nie ma takiej jak wyżej opisano przyrośniętej cebulki, lecz duża ilość (do 30-kilku) drobnych luźnych cebulek-rozmnożek koloru piaskowo-brunatnego, wysypujących się ze starych łusek cebuli po wykopaniu z ziemi. Istnieje jeszcze co prawda możliwość wykopania cebul *G. lutea* Ker., ale cebule tego gatunku są bardziej pękate, zwykle nie posiadają rozmnożek, a przynajmniej bardzo rzadko je wytwarzają i jeśli są to w znacznie mniejszej ilości. Poza tym liść młodej cebuli u *G. lutea* jest kanciasty poczem staje się on płaski z 3-ma nerwami. Wreszcie *G. spathacea* należy do grupy złoci, które w obrębie zeschniętych łusek cebulki kwitnącej rośliny lub starszej nie kwitnącej opatrzonej 2-ma liśćmi odziomkowymi, posiadają drugą cebulę ukrytą wewnątrz łusek, a objętą nasadą pochwy drugiego liścia odziomkowego, co można stwierdzić przez przekrój podłużny idący wzdłuż osi obu liści odziomkowych świeżo wykopanej rośliny.

Autor opierając się z jednej strony na własnych obserwacjach i odkryciach, z drugiej na danych zaczerpniętych z literatury, stawia hipotezę, że *G. spathacea* rośnie w całej Europie środkowej i w sporej zachodniej części Europy wschodniej, a w szczególności na terenach objętych zasięgiem graba i dęba, tylko że dotychczas była przeoczana.

Omawiając geograficzny charakter *G. spathacea* autor zgadza się z przynależnością jej do atlantyckiego elementu, jednak uważa, że na skutek odkrycia nowych stanowisk leżących na wschód od dotychczasowych linii zasięgu należy raczej zaliczyć ją do podgrupy pseudoatlantyckiej niż do subatlantyckiej, jak to dotychczas czyniono.

Odnośnie dróg migracji jej na wschód w czasie trwania klimatu atlantyckiego, autor przyjmuje za Czeczottową drogi: Łużycko-Śląską, Pojezierno-Bałtycką i Skandynawską, a na podstawie własnych obserwacji i danych z najnowszej literatury przyjmuje dalsze trzy drogi: Dunajsko - Morawską, Brandenbursko - Notecką

i wreszcie Sudecko-Karpacką, która wymaga jeszcze ostatecznego potwierdzenia.

Nakoniec omawiając sprawę słabego zakwitania i niezawijania nasion na stanowiskach nowo odkrytych, autor przypuszcza, że jest to spowodowane wzrostem kontynentalizmu klimatu na terenach niegdyś w okresie atlantyckim zajętych przez *G. spathacea* i że dziś dzięki swej właściwości wegetatywnego rozmnażania się roślina ta trwa nadal na swych stanowiskach niejako oczekując na polepszenie się jej warunków bytu.